

Briselē, 10.1.2017.
COM(2017) 12 final

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

**Drošāks un veselīgāks darbs visiem. ES darba drošības un veselības aizsardzības tiesību
aktu un politikas modernizēšana**

{SWD(2017) 9 final}
{SWD(2017) 10 final}

IEVADS

Pēdējo 25 gadu laikā Eiropas Savienība (ES) savā teritorijā ir bijusi vadošā augstu standartu noteicēja darba ņēmēju aizsardzībā pret veselības un drošības riskiem darba vietā un ir

2013. gadā ES-28
vairāk nekā 1000
letālu nelaimes
gadījumu mazāk
nekā 2008. gadā

veicinājusi augsta līmeņa aizsardzību arī trešajās valstīs. Darba drošības un veselības aizsardzības politika atbalsta mērķi uzlabot darba ņēmēju drošību un veselību ES. Saskaņā ar jaunākajiem pieejamajiem datiem nāves gadījumu skaits nelaimes gadījumos darbā ir samazinājies par gandrīz ceturto daļu salīdzinājumā ar situāciju 2008. gadā¹, lai gan atsevišķās dalībvalstīs tendences atšķiras. Par gandrīz 10% ir samazinājies to ES darba ņēmēju īpatsvars, kuri ziņoja par vismaz vienu veselības problēmu, ko izraisījis vai saasinājis darbs².

Investīcijām darba drošībā un veselības aizsardzībā ir liela nozīme. Tās uzlabo iedzīvotāju dzīvi, novēršot ar darbu saistītas saslimšanas un nelaimes gadījumus, kā arī būtiski pozitīvi ietekmē ES tautsaimniecības. Tādējādi tiek uzlabota uzņēmējdarbības produktivitāte un veikspēja. Makroekonomikas līmenī investīcijas sekmē valstu konkurētspēju³. Dažādi pētījumi pierāda, ka darba devēja gūtā atdeve no katra darba drošībā un veselības aizsardzībā ieguldītā euro būs divkārtīga⁴.

ES tiesiskajam regulējumam ir bijusi galvenā loma nacionāla un uzņēmuma līmeņa darba drošības un veselības aizsardzības stratēģiju veidošanā. Komisijas veiktais detalizētais ES tiesību kopuma *ex-post* novērtējums, ar ko pārbaudīja tā atbilstību, efektivitāti, iedarbību, saskaņotību un ES pievienoto vērtību, apliecina, ka regulējums atbilst paredzētajam mērķim pienācīgi aizsargāt darba ņēmējus⁵. *REFIT* novērtējums ir ietverts Pamatdirektīvā 89/391/EEK un 23 saistītajās direktīvās.

Tika secināts, ka kopējā ES darba drošības un veselības aizsardzības tiesību kopuma struktūra, ko veido mērķtiecīga pamatdirektīva un to papildinošās konkrētās direktīvas, ir vispārēji efektīva un mērķim atbilstoša. Tomēr tika norādīti konkrēti atsevišķo direktīvu noteikumi, kas vairs nav aktuāli vai ir novecojuši, un tika minēta nepieciešamība rast iedarbīgākus veidus, kā reaģēt uz jauniem riskiem. Dalībvalstīs krasi atšķiras veids, kādā tās ir transponējušas ES darba drošības un veselības aizsardzības direktīvas. Līdz ar to atšķiras arī atbilstības nodrošināšanas izmaksas, ko nevar vienkārši nodalīt no detalizētākām nacionālajām prasībām. Tomēr kopumā novērtējumā tika skaidri secināts, ka darba drošības un veselības aizsardzības direktīvu ievērošana ir sarežģītāka MVU, nevis lielajiem uzņēmumiem, kaut arī tajā pašā laikā smagu un nāvējošu ievainojumu rādītājs MVU

1 iztērēts euro = 2
euro saņem atpakaļ

¹ Eurostat, Eiropas statistika par nelaimes gadījumiem darbā (ESAW) (tiešsaistes datu kods hsw_n2_02), ES-28.

² Eurostat, 2007. un 2013. gada ES Darbaspēka apsekojuma *ad hoc* moduļi par nelaimes gadījumiem darbā un ar darbu saistītām veselības problēmām. Aplēses neietver Nīderlandes datus, jo netika sniegti 2013. gada dati, un Francijas datus, jo aptaujas anketās par 2007. un 2013. gadu bija būtiskas atšķirības.

³ http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_215307.pdf.

⁴ *Calculating the international return on prevention for companies: costs and benefits of investments in occupational safety and health*, Starptautiskā Sociālās apdrošināšanas asociācija, 2013.

⁵ Skatīt Komisijas dienestu darba dokumentu “*Ex-post* evaluation of the European Union occupational safety and health Directives (REFIT evaluation)” SWD(2017) 10.

vidū ir augstāks. Tāpēc ir nepieciešami konkrēti atbalsta pasākumi, kas sasniegtu MVU un palīdzētu tiem vairāk ievērot direktīvu prasības efektīvā un lietderīgā veidā.

Detalizētais *e- post* novērtējums skaidri norāda, ka ES ir jāturpina investēt darba drošības un veselības aizsardzības jomā, lai tā arī turpmāk būtu priekšplānā un nodrošinātu efektīvu darba ņēmēju aizsardzību pret mainīgo darba fonu un jauniem riskiem. Darba drošības un veselības aizsardzības pasākumiem ir jāsasniedz visvairāk personu darbā neatkarīgi no tā, kādas ir ar darba ņēmēju noformētās darba attiecības un kāds ir attiecīgā uzņēmuma lielums. Darba drošības un veselības aizsardzības nosacījumu ievērošana ir jāpārvalda visu lielumu uzņēmumiem, un tā darba vietā ir efektīvi jāuzrauga. Pasākumiem jābūt vērīgiem uz rezultātu, nevis jāpastāv tikai rakstītā veidā, un to īstenošanas veicināšanai ir maksimāli jāizmanto jauni digitālie rīki.

Eiropas Parlaments 2015. gada ziņojumā par ES stratēģisko satvaru par drošību un veselības aizsardzību darbā no 2014. līdz 2020. gadam⁶ arī vērš Komisijas uzmanību uz darba drošības un veselības aizsardzības tiesību aktu īstenošanas, atbilstības un ieviešanas nozīmīgumu, kā arī uz arvien pieaugošiem vai jauniem riskiem. Tāpat ziņojumā bija īpaši uzsvērtā nepieciešamība aizsargāt visus darba ņēmējus neatkarīgi no darba devēja lieluma un darba vai līguma veida.

Neaizmirstot par šiem kopīgajiem mērķiem un kalpojot kā daļa no kopējās modernās nodarbinātības un sociālo sistēmu stratēģijas ES (kā norādīts martā sāktajā plašajā apspriešanās ar Eiropas sociālo tiesību pīlāru), jaunu stimulu ES stratēģiskajam satvaram par drošību un veselības aizsardzību darbā⁷ varētu rast šajās 1. pielikumā minētajās pamatdarbībās:

Trīs galvenās darbības darba drošības un veselības aizsardzības jomā

- 1) Pastiprināt cīņu pret arodekspozīcijas izraisītu saslimšanu ar vēzi, izmantojot tiesību aktu priekšlikumus, kā arī lielāku vadību un izpratnes veicināšanu;
- 2) palīdzēt uzņēmumiem, jo īpaši mikrouzņēmumiem un MVU, nodrošināt atbilstību darba drošības un veselības aizsardzības noteikumiem;
- 3) sadarboties ar dalībvalstīm un sociālajiem partneriem, lai atceltu vai pārstrādātu novecojušos noteikumus un lai centienus koncentrētu uz labāku un plašāku aizsardzību, atbilstību un ieviešanu darba vietā.

1. CĪŅA AR ARODEKSPOZĪCIJAS IZRAISĪTU SASLIMŠANU AR VĒZI UN BĪSTAMĀM ĶĪMISKAJĀM VIELĀM

Aplēses rāda, ka 2012. gadā Eiropas Savienībā bija 91 500–150 500 jaunatklātu vēža gadījumu iedzīvotājiem, kuri iepriekš tikuši pakļauti kancerogēnām vielām darba vietā.

⁶ Eiropas Parlamenta ziņojums par ES stratēģisko satvaru par drošību un veselības aizsardzību darbā no 2014. līdz 2020. gadam (2015/2107(INI)), 26.10.2015.

⁷ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei un Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par ES stratēģisko satvaru par drošību un veselības aizsardzību darbā no 2014. līdz 2020. gadam (COM(2014)332 final).

Turklāt 57 700–106 500 vēža izraisītas nāves gadījumu 2012. gadā tika attiecināti uz personām, kas darbā tika pakļautas kancerogēnām vielām, kas savukārt nozīmē to, ka vēzis ir biežākais ar darbu saistītais nāves cēlonis ES.

Ir gandrīz neiespēji daudzuma izteiksmē noteikt cilvēka dzīvības un zaudētas dzīves kvalitātes vērtību. Ar darbu saistīta vēža tiešās izmaksas veselības aprūpes un produktivitātes zuduma ziņā veido vismaz 4–7 miljardus euro gadā. Netiešās izmaksas var sasniegt pat 334 miljardus euro (242–440) ik gadu⁸.

Ar darbu
saistīta vēža dēļ
ik stundu mirst
10 cilvēki!

Šajā jomā dalībvalstu veiktie pasākumi ir ļoti atšķirīgi, līdz ar to dažāds ir arī darba ņēmēju aizsardzības līmenis ES.

**Vismaz
32 MILJONI**
darba ņēmēju ir
pakļauti
kancerogēnu
iedarbībai

ES līmenī minimālie standarti darba ņēmēju aizsardzībai pret ķīmisko vielu iedarbību darbā ir norādīti Kancerogēnu un mutagēnu direktīvā (Direktīva 2004/37), Ķīmisko vielu direktīvā (Direktīva 98/24/EK) un Azbesta direktīvā (2009/148/EK). Šie standarti papildina rīcību, kas paredzēta Regulā (EK) Nr. 1907/2006, kas attiecas uz ķīmisko vielu reģistrēšanu, vērtēšanu, licencēšanu un ierobežošanu (turpmāk “REACH regula”), un citos ķīmiskās vielas regulējošos tiesību aktos,

koncentrējoties uz konkrētām situācijām darba vietā.

Ķīmisko vielu ES līmenī noteiktas robežvērtības veicina augšupēju aizsardzību visā ES, sekmējot vienlīdzīgākus konkurences apstākļus uzņēmumiem un palīdzot pārrobežu uzņēmumiem ietaupīt atbilstības izmaksas, jo to pašu tehnoloģiju tie var izmantot darba ņēmēju aizsardzībai dažādās vietās. Pastāv arī būtisks apjomradītu ietaupījumu elements kompleksajos un zinātniskajos novērtējumos, kuri kalpo par pamatu konkrētu ķīmisko vielu robežvērtību noteikšanai, kas ļauj dalībvalstīm lielākus finanšu resursus novirzīt aizsardzības un profilakses pasākumiem. Līdz ar to ir svarīgi pārskatīt vai pieņemt jaunas bīstamāko vielu ES līmeņa robežvērtības.

Pēc tam, kad tika iesniegts priekšlikums Kancerogēnu un mutagēnu direktīvā izdarīt grozījumus un noteikt vai pārskatīt saistošās 2016. gada 13. maijā pieņemtās 13 ķīmisko vielu arodekspozīcijas robežvērtības⁹, Komisija, turpinot strādāt pie jautājuma par kancerogēnajām ķīmiskajām vielām, šodien pieņem jaunu priekšlikumu, ar ko tiks uzlabota 4 miljonu darba ņēmēju aizsardzība ES. Tā, izmantojot turpmākus tiesību aktu priekšlikumus, ir apņēmusies turpināt novērst nāves gadījumus, ko izraisa ar darbu saistītas vēža slimības un citas veselības problēmas.

Tiesību akti, ar ko tiks uzlabota aizsardzība pret bīstamām vielām un novērsta arodekspozīcijas izraisīta saslimšana ar vēzi

- Kancerogēnu un mutagēnu direktīvas otrais grozījums.
- Paredzēts, ka turpmākie Kancerogēnu un mutagēnu direktīvas grozījumi regulēs tādas vielas kā formaldehīdu, beriliju, kadmiju, hroma VI savienojumus un niķeļa savienojumus. Ir uzsākts darbs pie jauna Komisijas priekšlikuma, kuru paredzēts iesniegt 2018. gada sākumā.

⁸ Work-related cancer in the European Union. Size, impact and options for further prevention. RIVM Letter report 2016-0010 W. P. Jongeneel et al.

⁹ COM(2016) 248.

- Vienlaikus 2017. un 2018. gadā turpināsies darbs pie Ķīmisko vielu direktīvas atbilstības un efektivitātes uzlabošanas, pārskatot esošās un nosakot jaunas (indikatīvas) arodekspozīcijas un bioloģiskās robežvērtības.

Jebkurai darba drošības un veselības aizsardzības rīcībai, īpaši saistībā ar bīstamām ķīmiskajām vielām jābūt nevainojami zinātniski pamatotai. Komisija lūgs padomu Zinātniskajai komitejai jautājumos par ķīmisku vielu iedarbības robežlielumiem darbavietā vai Eiropas Ķimikāliju aģentūras Riska novērtēšanas komitejai. Šo komiteju sniegtie zinātniskie novērtējumi tiks izmantoti, lai sagatavotu priekšlikumus, vadoties pēc ietekmes novērtējuma un sociālā dialoga, kā arī trīspusējas apspriešanās¹⁰.

Pēc Komisijas uzdotā “HazChem@Work” pētījuma rezultātu saņemšanas 2017. gada sākumā tiks izveidota dažu bīstamu ķīmisko vielu arodekspozīciju datubāze¹¹. Tas būtiski uzlabos pieejamību datiem par prioritāro ķīmisko vielu ietekmi uz veselību, arodekspozīcijas iespējamību un nacionālo arodekspozīcijas robežvērtību esamību un šādu datu koplietošanu. Turklāt Komisija aktivizēs un turpinās uzlabot to datu analīzi, ko iegūst no galvenajiem informācijas avotiem¹², kā arī aktīvi strādās pie tā, lai virzītu uz priekšu Eiropas arodslimību statistikas datu apkopošanu¹³. Vēl kāda daudzsološa aktivitāte ir Eiropas Cilvēka biomonitoringa iniciatīva, kas ir jauna un nozīmīga kopēja iniciatīva, ko finansē “Apvārsnis 2020” un 26 dalībvalstis, lai saskaņotos datos par ķīmisko vielu arodekspozīciju un veselību rastu jaunus zinātniskos pierādījumus¹⁴.

Darba ņēmēju aizsardzību pret bīstamu ķīmisko vielu iedarbību sekmē darba drošības un veselības aizsardzības direktīvas, kurās ir atsauce uz ķīmiskajām vielām, un to būtiski stiprina *REACH* regula un citi šādas vielas regulējošie tiesību akti. Nesen paustajā *REFIT* platformas atzinumā¹⁵ tiek apliecināta abu sistēmu kopdarbība, bet Komisijai tiek ieteikts vairo izpratni un sniegt norādījumus par to īstenošanu, lai skaidri noteiktu *REACH* regulas un darba drošības un veselības aizsardzības tiesību aktu saskares punktus. Līdz ar to tiek turpināts darbs gan zinātniskā, gan administratīvā līmenī, lai novērstu šī kopējā ES satvara struktūras un praktiskās piemērošanas nenoteiktību un dublēšanos, risinot jautājumus par bīstamām ķīmiskajām vielām. Komisija ir apņēmusies iepazīstināt ar kopējo pieeju 2017. gadā.

Līdz ar likumdošanas darbībām jānodrošina, ka darba vietā tiesību akti tiek patiešām īstenoti. Šajā ziņā Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra 2018. un 2019. gadā rīkos Veselīgas darba vietas kampaņu par bīstamām vielām, bet Vecāko darba inspektoru komiteja publicēs attiecīgas rokasgrāmatas, sniedzot norādes par to, kā novērst iedarbību, ko rada ielpojamais kristāliskā silīcija dioksīds.

¹⁰ Darba drošības un veselības aizsardzības padomdevējā komitejā.

¹¹ <http://www.hazchematwork.eu/>.

¹² Piemēram, Eiropas statistikas par nelaimes gadījumiem darbā, ES darbaspēka apsekojuma *ad-hoc* moduļi par nelaimes gadījumiem darbā un citām ar darbu saistītām problēmām, *Eurofound* Darba apstākļu apsekojums Eiropā vai Eiropas uzņēmumu aptauja par jaunajiem un nākotnes riskiem (*ESENER*), ko īsteno Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra. Darba drošības un veselības aizsardzības izpētes tiks turpmāk efektīvi atbalstītas, ietverot attiecīgus punktus 9. Pētniecības un inovācijas pamatprogrammā un dialogā ar nozīmīgākajiem globālajiem partneriem, piemēram, ASV un Ķīnu, lai panāktu pilnīgāku izpratni par ES darba drošību un veselības aizsardzību pasaules kontekstā un veidotu uzticamāku statistiku, pamatojoties uz izvērstākām kohortām.

¹³ Regula (EK) Nr. 1338/2008 attiecībā uz Kopienas statistiku par sabiedrības veselību un veselības aizsardzību un drošību darbā, OV L 354/70, 31.12.2008.

¹⁴ <http://www.eea.europa.eu/themes/human/human-biomonitoring>.

¹⁵ http://ec.europa.eu/smart-regulation/refit/refit-platform/docs/recommendations/opinion_chemicals.pdf.

2. PALĪDZĪBA UZŅĒMUMIEM NODROŠINĀT ATBILSTĪBU DARBA DROŠĪBAS UN VESELĪBAS AIZSARDZĪBAS NOTEIKUMIEM

2.1. Atbalsts mikrouzņēmumiem un MVU atbilstības nodrošināšanai

Tiesību aktos noteiktais pienākums novērtēt veselības un drošības riskus darbā, aplūkojot katru gadījumu atsevišķi un ņemot vērā katras darba vietas īpašās pazīmes, ir ES darba drošības un veselības aizsardzības tiesību aktu galvenais elements. Šāda individuālu gadījumu aplūkošana ļauj riska novērtējumus, profilakses pasākumus un apmācības elastīgi pielāgot konkrētai nozarei, kurā uzņēmums darbojas, uzņēmuma darbinieku aktivitātēm, uzņēmuma lielumam, darbaspēka dzimuma un vecuma struktūrai, jauniem riskiem u.c.. Tomēr praksē šī elastīga pieeja ne vienmēr tiek izmantota.

Kā liecina novērtējums, mikrouzņēmumiem un MVU ir diezgan sarežģīti īstenot nepieciešamos darba drošības un veselības aizsardzības pārvaldības pasākumus. Mikrouzņēmumi veido gandrīz 93% no visiem uzņēmumiem ES¹⁶. Tikai 69% mikrouzņēmumu ir ziņojuši, ka tie regulāri izvērtē darba drošības un veselības aizsardzības risku (96% lielāku uzņēmumu to dara regulāri)¹⁷. Ja salīdzinām ar lielākiem uzņēmumiem, tad tā tas nav tāpēc, ka šie uzņēmumi nevēlas aizsargāt savus darbiniekus, bet tas ir saistīts ar ierobežotākiem finanšu un tehniskajiem resursiem un cilvēkresursiem, kā arī ar izpratnes un speciālo zināšanu trūkumu.

1 no katriem 3
mikrouzņēmumiem
nenovērtē risku darba
vietā

Visas ieinteresētās personas, tostarp jo sevišķi paši MVU¹⁸, piekrīt, ka šai jomā veidot izņēmumus attiecībā uz MVU nav pareizā pieeja, jo tā varētu samazināt MVU darbinieku aizsardzības pakāpi. Turklāt ir pietiekami daudz pierādījumi, kas norāda uz lielāku smagu ievainojumu un nāves gadījumu risku mikrouzņēmumos un mazajos uzņēmumos, ja salīdzinām ar lielākiem uzņēmumiem¹⁹. Tomēr atbilstības nodrošināšanai ir jākļūst vienkāršāka un ne tik dārga, tādēļ MVU un mikrouzņēmumiem ir nepieciešami konkrēti atbalsta pasākumi.

Komisija, pamatojoties uz novērtējuma secinājumiem, sadarbībā ar Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūru organizēs pārskatīšanu, kuras ietvaros dalībvalstīm un sociālajiem partneriem būs iespēja dalīties paraugpraksē par veidiem, kā MVU samazināt atbilstības izmaksas un līdz ar to palielināt atbilstību (piem., finanšu stimuli, digitālie rīki u.c.), vienlaikus saglabājot vienlīdzīgu aizsardzības līmeni darba ņēmējiem neatkarīgi no uzņēmuma lieluma. Tomēr uzņēmumiem neapšaubāmi ir nepieciešamas labākas zināšanas, lielāks atbalsts un skaidras un efektīvas procedūras, lai sasniegtu augstu atbilstības līmeni.

¹⁶ Eurostat, SBS, tiešsaistes datu kods sbs_sca_r2, atsaucis gads — 2012.

¹⁷ Darba drošības un veselības konteksts un pasākumi mikrouzņēmumos un mazajos uzņēmumos ES — SESAME projekts, Eiropas Riska observatorija, ES-OSHA, 2016.

¹⁸ Eiropas Amatniecības, mazo un vidējo uzņēmumu asociācijas (UEAPME) atbilde, kas sniegta publiskā apspriešanā par jauno ES darba drošības un veselības aizsardzības politikas satvaru, 26.8.2013.

¹⁹ Avots: ES-OSHA, Darba drošības un veselības konteksts un pasākumi mikrouzņēmumos un mazajos uzņēmumos ES — SESAME projekts. Eiropas Riska observatorijas literatūras apskats, 2016, pieejams: <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/contexts-and-arrangements-occupational-safety-and-health-micro/view>.

Kā izmantot visas riska novērtējumu iespējas

Lai palīdzētu uzņēmumiem izmantot visas obligāto riska novērtējumu, profilakses pasākumu un apmācību iespējas, Komisija piedāvā **praktiskas vadlīnijas**²⁰.

Atsevišķi no pielikumā pievienotā dokumenta, kurā izklāstīti vispārīgie norādījumi, 2017. gadā Komisija pabeigs un izplatīs detalizētākus un koncentrētākus ceļvežus riska pārvaldīšanai lauksaimniecībā un zvejniecībā. 2017. gadā tiks publicēta interaktīva e-rokasgrāmata par darba transportlīdzekļu drošību. Darba drošības un veselības aizsardzības pārvaldība šajās augsta riska nozarēs ir īpaši sarežģīta, un nelaimes gadījumu skaits tajās ir viens no lielākajiem. Ceļveži palīdzēs darba devējiem, jo īpaši MVU, efektīvi novērst nelaimes gadījumus un saslimšanu darbā. Tāpat Komisijai šai darbā iesaistīs Eiropas Biznesa atbalsta tīklu, lai veicinātu šā jautājuma izpratni un sniegtu atbalstu MVU.

Arī nacionālajā līmenī arvien vairāk dalībvalstu būtisku darba drošības un veselības aizsardzības politikas veidošanas darbu velta tam, lai sasniegtu mikrouzņēmumus un MVU un izveidotu tiem piemērotus rīkus. Šajā sakarā dalībvalstis ir aicinātas līdzīgā veidā akcentēt uz rezultātu vērstu riska novērtējumu nozīmīgumu un dalīties profilakses pasākumu un apmācību paraugpraksē.

Tīmekļa rīku izmantošana

Komisija aicina dalībvalstis pilnībā iestrādāt tīmeklī pieejamo riska novērtēšanas rīku izmantošanu katras dalībvalsts tiesiskajā sistēmā.

Visbeidzot nozīmīgs ir arī Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūras ieguldījums, jo tā īsteno risku apzināšanās kampaņas un izstrādā un izplata tiešsaistē pieejamos interaktīvos riska novērtēšanas rīkus. Tās tiešsaistes interaktīvās riska novērtēšanas iniciatīva (*OiRA*)²¹ un citi tamlīdzīgi nacionālie internetā pieejamie rīki (kas ir izstrādāti, piemēram, Nīderlandē, Īrijā un Polijā) ir īpaši noderīgi, jo sniedz bezmaksas informāciju par katru nozari un iepazīstina darba devējus ar visiem riska novērtēšanas posmiem, automātiski ģenerējot dokumentētu ierakstu, ko var izmantot kā atbilstības pierādījumu un kā līdzekli risku pārvaldības plāna efektivitātes uzraudzībā. Šādu rīku skaits ir būtiski jāpalielina, un to izmantošana ir jāatzīst un jāiestrādā nacionālajās prasībās par riska novērtēšanas pienākumu ievērošanu.

²⁰ Skatīt Komisijas dienestu darba dokumentu "Health and Safety at Work is Everybody's Business — A practical guidance for employers" (SWD (2017) 9).

²¹ <http://www.oiraproject.eu/>.

Tiešsaistes interaktīvās riska novērtēšanas (OiRA) darbības

- Līdz šim ir publicēti 93 tiešsaistes interaktīvie riska novērtēšanas (OiRA) rīki, savukārt vēl 30 tiek izstrādāti. Līdz šim, izmantojot šos rīkus, ir veikti 44 614 riska novērtējumi.
- Ar ES finansiālo un tehnisko atbalstu un ņemot vērā valstu partneru, kā arī nozaru sociālo partneru aktīvu sadarbību, līdz 2018. gadam, koncentrējoties uz prioritārajām nozarēm, ir jāsasniedz šādi mērķi:
 - **150 publicēti tiešsaistes interaktīvie riska novērtēšanas (OiRA) rīki un**
 - **100 000 ar šādiem rīkiem īstenoti riska novērtējumi**

2.2. Palīdzība uzņēmumiem aptvert arvien biežāk sastopamos darba drošības un veselības riskus

Ex-post novērtējumā tika apzināts arvien lielāks skaits problēmjautājumu, kuru risināšanai uzņēmumiem būtu nepieciešams lielāks atbalsts: stress, balsta un kustību aparāta traucējumi un pieaugoša darbaspēka daudzveidība, kas īpaši saistāma ar tā novecošanu.

• *Psihosociālie riski*

Psihosociālie riski un ar darbu saistīts stress ir viena no lielākajām un arvien biežāk sastopamajām problēmām darba drošības un veselības aizsardzības jomā. Vairāk nekā puse ES darba ņēmēju norāda, ka stress darbā ir bieži izplatīta problēma²², un 4 no 10 strādājošajiem uzskata, ka netiek ar to veiksmīgi galā. Stress darba vietā būtiski ietekmē darba ražīgumu:

- tā dēļ tiek zaudēta aptuveni puse no darba dienām, jo darba kavēšana ir visai ilgstoša;
- stress rada zemāku darba veiktspēju un piecas reizes biežāk var izraisīt nelaimes gadījumus;
- aptuveni viena piektdaļa no kadru mainības ir saistīta ar stresu darbā.

40% uzņēmumu
vajadzīga informācija
par to, kā novērtējami
psihosociālie riski

Psihosociālie riski ir sarežģīta un daudzšķautņaina problēma. Veselības problēmu izraisītājs var būt tādu faktoru kopums, kas ir un/vai nav saistīts ar darba vietu.

Pamatdirektīva nosaka juridisku pienākumu darba devējiem aizsargāt darba ņēmējus pret visiem riskiem darba vietā. Atsevišķas darba drošības un veselības aizsardzības direktīvas (piemēram, Displeja ekrānu aprīkojuma direktīva) ietver nosacījumus, kas netieši saistīti ar

²² <https://osha.europa.eu/en/themes/psychosocial-risks-and-stress>.

psihosociālo risku novēršanu. ES līmeņa sociālo partneru pamatvienošanās par stresu saistībā ar darbu²³ liecina par pamatdirektīvas nozīmīgumu. Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra īsteno izpratnes veicināšanas pasākumus un 2014. un 2015. gada Eiropas kampaņā par stresu un psihosociālajiem riskiem nodrošināja, ka ir pieejama praktiska e-rokasgrāmata psihosociālo risku pārvaldībai²⁴ ar mērķi apmierināt darba devēju un mazo uzņēmumu darbinieku vajadzības.

Dalībvalstīs ir daudz dažādu pieeju. Dažu dalībvalstu darba drošības un veselības aizsardzības tiesību aktos psihosociālie riski nav skaidri minēti, savukārt citas uzsver nepieciešamību psihosociālos riskus uztvert kā daļu no darba drošības un veselības aizsardzības. Dažās dalībvalstīs ir prasība izvērtēt psihosociālos riskus, bet citas iesaka iesaistīt ekspertus. Viena dalībvalsts ir izstrādājusi saistošas pamatnostādnes psiholoģisko risku novēršanai. Tāpat dalībvalstis izstrādā ar likumu nenoteiktas pieejas (trīspusējas iestādes, norādījumi, izpratnes veicināšana, vadības standarti u.c.).

Lai praksē uzlabotu darba ņēmēju aizsardzību, ir vairāk jāizglīto darba devēji un jānodrošina viņiem turpmāki norādījumi un rīki. Komisijas tikko publicētajās vadlīnijās tiek precizēts, ka atbilstoši spēkā esošajiem ES līmeņa noteikumiem darba devējiem ir pienākums aizsargāt darba ņēmējus pret psihosociālajiem riskiem un ka šie riski ir pienācīgi jāņem vērā riska novērtēšanas procesā. Dokuments piedāvā konkrētus nesaistošus rīkus un resursus, lai darba devēji varētu sekmīgi cīnīties ar psihosociālajiem riskiem to novērtēšanā. Komisija sadarbosies ar Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūru un Darba drošības un veselības aizsardzības padomdevēju komiteju, lai apzinātu veicināšanas un izplatīšanas paraugpraksi, un uzticēs Vecāko darba inspektoru komitejai pienākumu izstrādāt rokasgrāmatu riska novērtēšanas un riska pārvaldības pasākumu kvalitātes izvērtēšanai, ņemot vērā psihosociālos riskus.

- *Ar balsta un kustību aparāta traucējumiem saistīti riski*

Ergonomisko risku faktoru iedarbība ir viena no būtiskākajām darba drošības un veselības aizsardzības problēmām mūsdienu Eiropā. Atkārtota šo risku iedarbība var izraisīt ar darbu saistītus balsta un kustību aparāta traucējumus, kas ir viena no nopietnākajām un plašāk sastopamajām ar darbu saistītajām slimībām, kas fiziskām personām, uzņēmumiem un sabiedrībai kopumā rada milzīgas izmaksas. Kā liecina 2013. gada darbaspēka apsekojuma secinājumi, ar darbu saistīti balsta un kustību aparāta traucējumi mūsdienās ir dominējošais ar darbu saistīto veselības problēmu veids un galvenais darba kavēšanas iemesls. Minētie traucējumi ir par pamatu apmēram 60% no visām ar darbu saistītajām veselības problēmām ES un izraisa 60% kavējumu slimības dēļ vai ilgstošas darbnespējas gadījumu.

Ergonomiskie riski ir sarežģīti un daudzšķautnaini. Darba vietā tie var tieši izraisīt veselības problēmas vai pasliktināt vājo veselību. Dažādos darbos ir sastopama ļoti atšķirīga risku iedarbība, turklāt jāņem vērā arī ievērojamas vecuma, dzīvesveida un dzimuma atšķirības.

Šobrīd šī risku kategorija ir aplūkota vairākās ES direktīvās (Direktīvā 2002/44/EK par vibrācijām, Direktīvā 90/269/EEK par kravu apstrādi ar rokām un Direktīvā 90/270/EEK par darbu ar displeja ekrānu aprīkojumu), kā arī pamatdirektīvā. Citas ES direktīvas ar darbu saistīto balsta un kustību aparāta traucējumu profilaksi ietekmē netieši. Ar tiesību aktiem nenoteiktās iniciatīvas ietvēra Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūras

²³ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=521&langId=en&agreementId=1106>.

²⁴ <http://hw2014.healthy-workplaces.eu/en/tools-and-resources/a-guide-to-psycho-social-risks>.

izpratnes veicināšanas kampaņas (2000. un 2007. gadā) un Vecāko darba inspektoru komitejas kampaņu (2007. un 2008. gadā) par “kravu apstrādes ar rokām” direktīvas ieviešanu veselības aprūpes, transporta, būvniecības un mazumtirdzniecības nozarē.

Atšķiras veids, kādā dalībvalstis ir transponējušas (un īstenojušas) pašreizējo ES darba drošības un veselības aizsardzības regulējumu, piemēram, saistībā ar Direktīvu 90/269/EEK dažas dalībvalstis ir noteikušas juridiski saistošus ierobežojumus vai robežvērtības, savukārt citos gadījumos šie ierobežojumi ir ietverti likumu, ieteikumu vai citu norādījumu vadlīnijās. Tāpat dalībvalstis izstrādā ar likumu nenoteiktas pieejas (norādījumus, izpratnes veicināšanu, vadības standartus u.t.t.).

Šajā gadījumā Komisija arī vēlas uzlabot aizsardzību darba vietā, skaidrojot darba devēju pienākumu nodrošināt aizsardzību pret šāda veida riskiem un ņemt tos vērā novērtēšanas procesā, kā arī palīdzot darba devējiem ievērot šo pienākumu izpildu. Tāpat tiks ierosināta sadarbība ar Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūru un Padomdevēju komiteju, lai identificētu veicināšanas un izplatīšanas paraugpraksi, un tiks uzsākts darbs pie Vecāko darba inspektoru komitejas rokasgrāmatas riska novērtēšanas un riska pārvaldības pasākumu kvalitātes izvērtēšanai, ņemot vērā ergonomiskos riskus.

- *Riska novērtēšana, ņemot vērā daudzveidību*

Pamатdirektīva veido darba devēja ar likumu noteiktu pienākumu īstenot pasākumus, lai nodrošinātu visu darba ņēmēju drošību un veselības aizsardzību. Tā paredz, ka īpaša riska grupas jāaizsargā no briesmām, kas tās tieši apdraud.

Tāpēc riska pārvaldības pasākumu izstrādē ir jāņem vērā īpaši riski, ar ko sastopas sievietes un vīrieši, jauni un gados vecāki darba ņēmēji, migranti vai personas ar īpašām vajadzībām, un ir jāizstrādā konkrēti profilakses un aizsardzības pasākumi, kas atbilst šo darba ņēmēju grupu prasībām. Novērtējumā īpaši tika norādīts uz nepieciešamību attīstīt riska novērtējumu saistībā ar vecumu, bet tie paši principi attiecas uz visiem apdraudētajiem darba ņēmējiem.

Šobrīd ES par aptuveni diviem miljoniem gadā palielinās to iedzīvotāju skaits, kuru vecums pārsniedz 60 gadu; un šāds temps divkārt pārsniedz 2007. gada līmeni. Līdz 2030. gadam gados vecākie darba ņēmēji veidos gandrīz ceturtdaļu no visa darbaspēka. Pašlaik daudz gados vecāku darba ņēmēju priekšlaicīgi aiziet no darba tirgus, un bieži iemesls ir veselības problēmas, tostarp saistībā ar sliktiem darba apstākļiem.

ES stratēģiskajā satvarā par darba drošību un veselības aizsardzību no 2014. līdz 2020. gadam demogrāfiskās izmaiņas un darbaspēka novecošanās ir norādīti kā galvenie izaicinājumi, kā arī ierosinātas vairākas darbības, kas šobrīd tiek izstrādātas. Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūras kampaņa (2016.–2017. gads) “Veselīga darba vieta jebkurā vecumā” ir pasaulē vadošā iniciatīva izpratnes veicināšanai par šo problēmu visā ES.

ES dalībvalstīs atšķiras gan demogrāfiskā situācija, gan tiesiskais un institucionālais regulējums. Vienots politikas regulējums pastāv vien dažās dalībvalstīs, bet lielākoties dalībvalstīs iedzīvotāju un darbaspēka novecošanās jautājums ir politikas prioritāte, kā rezultātā ir izstrādāti dažādi pasākumi (tostarp darba drošības un veselības aizsardzības jomā), ar kuriem paredzēts palielināt gados vecāku iedzīvotāju iesaisti darbā. Visas dalībvalstis ir īstenojušas pensiju reformu, bet tās, kurās vecāku iedzīvotāju skaits ir lielāks, ir paaugstinājušas pensionēšanās vecumu un ierobežējušas priekšlaicīgas pensionēšanās iespēju, kā arī ieviesušas ekonomikas stimulus vecāku iedzīvotāju nodarbināšanai.

Runājot par dzimumu, ir pierādīts, ka ar darbu saistīti riski sieviešu drošībai un veselībai nav pienācīgi novērtēti un dzimumneitrālā pieeja ir veicinājusi to, ka mazāk uzmanības un resursu tiek veltīts tam, lai aizsargātu sievietes pret riskiem saistībā ar darbu.

Lai reaģētu uz šīm pieaugošajām darba drošības un veselības aizsardzības grūtībām, vadlīnijas pievēršas nepieciešamībai gādāt, lai riska novērtējums būtu saistīts ar daudzveidību un lai tiktu pievērsta uzmanība specialitātēm saistībā ar vecumu, dzimumu un citām demogrāfiskajām pazīmēm. Tajā pašā laikā tiek norādīts, ka pieņēmumus nevar paust, vien balstoties uz šīm pazīmēm. Riska novērtēšanā ir jāizvērtē darba prasības saistībā ar indivīda spējām un veselību. Dokuments sniedz arī praktiskus rīkus darba devējiem, lai riska novērtējumā atspoguļotu ar vecumu un dzimumu saistītus riskus.

Darbs pie strauji pieaugošo darba drošības un veselības risku novēršanas

- Publikācija par paraugpraksi psihosociālo risku un ergonomisko risku pārvaldībā
- Izstrādāt attiecīgus nodarbinātības inspektoriem adresētus principus par riska novērtējumu saistībā ar vecumu

Ar dzīvesveidu saistīti riska faktori, piemēram, neveselīgs uzturs, fiziski neaktīvs dzīvesveids, smēķēšana un pārmērīga alkohola lietošana, veicina hronisku slimību smago slogu visā Eiropā. Tas ietekmē darbinieku un uzņēmumu produktivitāti un tautsaimniecību, tieši apdraud darba ņēmēju veselību un efektīvu, pieejamu un elastīgu veselības aprūpes sistēmu ilgtspējību. Ar darba vietu saistītās iniciatīvas par veselību noteicošajiem faktoriem ir būtiskas darba ņēmēju labklājības veicināšanai.

3. NOVECOJUŠO NOTEIKUMU ATCELŠANA UN PĀRSTRĀDĀŠANA, KONCENTRĒJOTIES UZ ATBILSTĪBAS, PLAŠĀKA IEDZĪVOTĀJU APTVĒRUMA, LABĀKAS IEVIEŠANAS UN UZRAUDZĪBAS VEICINĀŠANU

3.1. ES tiesību aktu atjaunināšana un novecojušo noteikumu dzēšana

Kaut arī detalizēts *ex-post* novērtējums ir apliecinājis, ka ES darba drošības un veselības aizsardzības tiesību akti, ko veido pamatdirektīva un saistītās konkrētās direktīvas, kopumā ir efektīvi un atbilst mērķim, ir identificēti arī vairāki novecojuši noteikumi, kuri ir jāpārstrādā vai jāatceļ.

Vispirms Komisija šajā ziņā uzsāks un divu gadu laikā noslēgs direktīvu novecojušo noteikumu atcelšanas vai atjaunināšanas programmu. Tās mērķis būs sasniegt precīzākus, saskaņotākus un atbilstošākus noteikumus, iespēju robežās vienkāršojot un mazinot administratīvo slogu uzņēmumiem un izpildes aģentūrām, bet tikai tad, ja šādi tiek uzturēta vai uzlabota darba ņēmēju aizsardzība. Pamatojoties uz spēcīgajām tradīcijām, kas raksturo trīspusēju dialogu par darba drošību un veselības aizsardzību nacionālā un ES līmenī, priekšlikums veikt nepieciešamos direktīvu grozījumus tiks sagatavots ciešā sadarbībā ar Darba drošības un veselības aizsardzības padomdevēja komiteju, pie apaļā galda sapulcējot sociālos partnerus un valdības ekspertus.

Atbilstoši *ex-post* novērtējumam Komisija kā prioritāti ir noteikusi sešas turpmāk minētās direktīvas.

- *Darba vietu direktīva (89/654/EEK)*

Modernās IT tehnoloģijas un jaunie darba veidi, piemēram, platformu darbs, nozīmē, ka pieaug to darba ņēmēju skaits, kas reizēm vai regulāri strādā ārpus darba devēja telpām. Tāpēc izvērtējuma secinājumi liecina, ka varētu būt nepieciešama pāreja uz dinamiskāku priekšstatu par terminu “darba vieta”.

Termina “darba vieta” precizēšanā un Direktīvas pielikumu atjaunināšanā/ vienkāršošanā/ dzēšanā tiks ņemtas vērā izmaiņas darba veikšanas veidos.

- *Displeja ekrānu aprīkojuma direktīva (90/270/EEK)*

Tehnoloģija kopš deviņdesmito gadu sākuma, kad tika pieņemta Displeja ekrānu aprīkojuma direktīva, ir būtiski mainījusies. Daļa direktīvā minēto tehnoloģiju vairs netiek izmantotas, tāpēc attiecīgie noteikumi būtu jāatceļ. Citi vērā ņemami jautājumi ir par dažu Direktīvā izmantoto definīciju, piemēram, termina “darbstacija” definīcijas, tehnisku atjaunināšanu, kā arī par dažu novecojušu izņēmumu atjaunināšanu.

- *OSH zīmju direktīva (92/58/EEK)*

Direktīvas 92/58/EEK II pielikumā ir norādītas prasības par drošības izkārtnēm, tostarp izmantojamajām piktogrammām. Tāpat II pielikuma 1.3. iedaļa nosaka, ka “Izmantojamās piktogrammas var nedaudz atšķirties no 3. iedaļā parādītajām vai būt sīkāk izstrādātas ar nosacījumu, ka tām ir tā pati nozīme un ka nekādas atšķirības vai pielāgošana nepadara nozīmi neskaidru”. Novērtējumā tika minētas dažas neskaidrības par to, kādā apmērā EN ISO 7010 zīmju standartu var uzskatīt par atbilstošu Direktīvai 92/58/EEK (īpaši attiecībā uz izmantojamajām piktogrammām). Dažas dalībvalstis ir atbalstījušas direktīvas pielāgošanu standartam EN ISO 7010, lai nodrošinātu lielāku drošības zīmju saskaņošanu ES.

Lai vienkāršotu un precizētu esošos pienākumus, tiks izvērtēta iespēja pielikumos iestrādāt standartu EN ISO 7010 vai direktīvā ietvert atsauci uz šiem standartiem.

- *Direktīva par bioloģiskajiem aģentiem (2000/54/EK)*

Izvērtējums liek uzdot jautājumus par Direktīvas piemērošanas apmēru, īpaši par nepieciešamību atjaunināt III pielikumā ietverto bioloģisko aģentu sarakstu. Līdz ar to arī III pielikuma atjaunināšana tiks izvērtēta.

- *Direktīva par medicīnisko palīdzību uz kuģiem (92/29/EEK)*

Novērtējumā norādīts, ka, iespējams, būtu jāpārskata un jāatjaunina Direktīvā noteikto medicīnisko krājumu obligātais saraksts.

Tāpat tajā uzdots jautājums par atbilstību starptautiskajiem standartiem, piemēram, Starptautiskās Jūrnieceības organizācijas (IMO) Glābšanas līdzekļu (LSA) kodeksam 4.15.1.8., standartam ISO 3864-1:2011 “Grafiskie simboli. Drošības krāsas un drošības zīmes”, Starptautiskās Darba organizācijas 2006. gada Konvencijai par darbu jūrnieceībā un Konvencijai par darbu zvejniecībā. Turklāt jauna tehnikas aprīkojuma izmantošana, lai uzlabotu slimību ārstēšanu un diagnosticēšanu un/vai novērstu nelaimes gadījumus, šķiet, ir reāla iespēja lielākiem kuģiem.

- *Direktīva par individuālajiem aizsardzības līdzekļiem (89/656)*

Direktīvā ir jāveic tehniski atjauninājumi, atsaucoties uz individuālo aizsardzības līdzekļu definīciju, īpaši attiecībā uz tā aprīkojuma pašreizējiem izņēmumiem, ko izmanto ārkārtas un glābšanas dienesti, piemēram, ugunsdzēsēji.

- *Turpmāki atjauninājumi*

Līdzīgi tehniski atjauninājumi, iespējams, jāveic arī citās direktīvās (piem., Kancerogēnu un mutagēnu direktīvā 2004/37/EK un Ķīmisko vielu direktīvā 98/24/EEK), un īpaša uzmanība tiks pievērsta dažādu direktīvu pielikumiem, lai izvērtētu, kā tos padarīt atbilstošākus nākotnes situācijai.

3.2. Dalībvalstis tiek mudinātas pārskatīt nacionālos darba drošības un veselības aizsardzības tiesību aktus

Darba drošības un veselības aizsardzības jomā ES nosaka minimālās prasības, bet dalībvalstis var noteikt stingrākas prasības, pieņemot detalizētākus noteikumus, kas darba ņēmējiem sniedz papildu aizsardzību. Tā rīkojoties, ir būtiski koncentrēties uz lielāku aizsardzību un to, lai uzņēmumi netiktu pakļauti liekam administratīvajam slogam. Pamatdirektīva ļauj dalībvalstīm būt elastīgām attiecībā uz noteikumiem, piemēram, uz riska novērtēšanas dokumentāciju, lai varētu pieņemt pasākumus atbilstoši, piemēram, uzņēmumu lielumam, darbības veidam un risku veidam un apmēram.

Pēdējos dažos gados vērojama atzīstama tendence, ka dalībvalstis pārbauda savu tiesisko regulējumu, lai vienkāršotu aizsardzību, tajā pašā laikā to saglabājot vai uzlabojot. Tā varētu sasniegt daudz. Tas, kā uzņēmumi uztver darba drošības un veselības aizsardzības nosacījumus kā kompleksu elementu, dažādās dalībvalstīs svārstās no 14% līdz 67%.²⁵ Tas liecina par to, ka lielākā daļa uzņēmumiem uzliktā administratīvā sloga drīzāk izriet no nacionālajām atšķirībām, nevis no ES minimālajām prasībām, un tajā pašā laikā nav attiecīgas norādes, ka sistēmās ar mazāku slogu būtu mazāk nelaimes gadījumu darbā un arodslimību.

Piemēri mijiedarbībai ES un dalībvalstu līmenī

- Prasība, lai ārējs konsultants sertificētu darba devēja sagatavotus riska novērtējumus. Šāds pienākums nav ietverts pamatdirektīvā, bet ir ieviests dažos nacionālajos noteikumos un rada uzņēmumiem tiešas izmaksas.
- Pienākums nodrošināt parakstītus dokumentus un citas dokumentācijas prasības dažādu darba drošības un veselības aizsardzības jomas pārstāvju iecelšanai, kaut arī ES noteikumi (piem., Būvlaukumu direktīva 92/57/EEK) nosaka tikai vienkāršu iecelšanu.

²⁵ ES-OSHA, Eiropas uzņēmumu aptauja par jauniem riskiem un riskiem nākotnē — 2 (ESENER-2), 2014, pieejams: <https://osha.europa.eu/en/surveys-and-statistics-osh/esener>.

Komisija šajā procesā var sniegt būtisku atbalstu, lai nodrošinātu, ka dalībvalstis izmanto iespēju mācīties no citas dalībvalsts paraugprakses un iegūt nepieciešamās speciālās zināšanas.

Administratīvā sloga mazināšana

- Komisija rosinās veikt salīdzinošu izvērtējumu ar konkrētu mērķi samazināt administratīvo slogu nacionālajā likumdošanā, vienlaikus saglabājot darba ņēmēju aizsardzību.

Reaģējot uz ES darba drošības un veselības aizsardzības stratēģisko satvaru no 2014. līdz 2020. gadam, 17 dalībvalstis ir pieņēmušas nacionālas darba drošības un veselības aizsardzības stratēģijas, kas ir pamata instruments, lai pieņemtu nacionālas politikas atbilstoši jaunajām vajadzībām un prioritātēm. Efektīvākajās satvara stratēģijās, piemēram, Vācijas un Slovākijas stratēģijās, ir noteikti konkrēti pasākumi un rādītāji, lai veiktu monitoringu un turpmāku uzraudzību. Dalībvalstīm ir ļoti ieteicams steidzami pieņemt nacionālas stratēģijas, tostarp prioritātes virzienu nacionālo likumu pārskatīšanai un atjaunināšanai, lai dzēstu novecojušos noteikumus un iespēju robežās mazinātu administratīvo slogu tieši mazajiem uzņēmumiem un mikrouzņēmumiem.

Pašreizējā Stratēģiskā satvara īstenošanas novērtējumā 2018. gadā Komisija koncentrēsies uz šajā paziņojumā minēto prioritāšu izpildi, tostarp vērtējot un paužot ieteikumus par administratīvā sloga mazināšanu, kas izriet no salīdzinošā izvērtējuma.

ES līmenī ES tiesību kopuma transponēšanu atbalstīs, izmantojot stabilu sadarbību ar dalībvalstīm, sociālajiem partneriem un darba inspektorātiem. Komisija noteiks prioritāti īpaši būtiskiem pārkāpumiem, kuru novēršanai, visticamāk, būs liela ietekme. Ieviešana atsevišķos gadījumos ir dalībvalstu iestāžu pārziņā.

3.3. Aicinājums dalībvalstīm nodrošināt plašu darba drošības un veselības aizsardzības politiku tvērumu

- *Pašnodarbinātība*

ES darba drošības un veselības aizsardzības likumu juridiskais pamats, proti, LESD 153. pants, paredz, ka ES var izdot tiesību aktu, lai uzlabotu darba vidi, aizsargājot darba ņēmēju veselību un drošību.

Šajā kontekstā ir būtiski minēt, ka ES Tiesa ir noteikusi — “pašnodarbinātas personas” klasificēšana atbilstoši nacionālajiem likumiem neliedz personai tikt klasificētai kā darba ņēmējam vai darbiniekam ES tiesību aktu nozīmē, ja šīs personas neatkarība ir tikai jēdzieniska, tādējādi slēpjot darba attiecības (*Allonby*, lieta C-256/01).

Pašnodarbinātie veido 16,4% no ES kopējā nodarbināto skaita. Īpaši daudz pašnodarbināto strādā vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, kā arī tādās augsta riska nozarēs kā lauksaimniecība, mežsaimniecība, zvejniecība un būvniecība. Tā kā pašnodarbinātais pats uzrauga savu darbu, viņam būtu sarežģīti piemērot riska novērtēšanas, apmācības, konsultāciju principus u.t.t., jo šo principu pamatā ir darba ņēmēja un darba devēja attiecības.

Tomēr šī atšķirība ir mazāk pamanāma, ja pašnodarbinātais strādā līdzās darba ņēmējiem. Tāpat šajā ziņā pašnodarbinātā rīcība/uzraudzība var ietekmēt darba ņēmēja veselību un drošību. Ir divas darba drošību un veselības aizsardzības direktīvas, kurās dominē šāds risks, proti, Būvlaukumu direktīva 92/57/EEK un Zvejas kuģu direktīva 93/103/EK, kas attiecas uz pašnodarbinātajiem, kas strādā līdzās darba ņēmējiem.

Ņemot vērā to, ka daudz pašnodarbināto strādā augsta riska nozarēs, Padomes ieteikumā par pašnodarbinātajiem dalībvalstīs tiek iedrošinātas veicināt drošību un veselību un ietvert to nacionālajos likumos. Tāpat Ieteikumā ir paredzēts, ka “pašnodarbinātie neatkarīgi no tā, vai strādā patstāvīgi vai kopā ar darba ņēmējiem, var tikt pakļauti veselības un drošības riskiem, kas līdzīgi tiem riskiem, kuriem ir pakļauti darba ņēmēji”.

Pirms Padomes ieteikuma pieņemšanas ļoti maz dalībvalstu ietvēra pašnodarbinātību savos darba drošības un veselības aizsardzības likumos. Kopš ieteikuma pieņemšanas aptuveni puse dalībvalstu to ir ietvērusi savos likumos, dažkārt variējot pašnodarbinātā definīciju, attiecīgo likumu darbības jomu un pašnodarbināto pienākumu apmēru. Ar šo dalībvalstis tiek aicinātas īstenot ieteikumu pilnībā.

Strauji mainīgajā darba tirgū līdz ar jaunu darba formu parādīšanos un arvien lielāku nenoteiktību par darba ņēmēju un pašnodarbināto statusu jautājums par veselības un drošības noteikumu piemērošanu visiem kļūst vēl nozīmīgāks, lai novērstu nelaimes gadījumus un arodslimības.

- *Privātās mājsaimniecībās mājas darbos nodarbinātās personas*

ES darba drošības un veselības aizsardzības tiesību akti neparedz dalībvalstīm pienākumu ietvert privātās mājsaimniecībās mājas darbos nodarbinātās personas²⁶ valsts nacionālo darba drošības un veselības aizsardzības noteikumu darbības jomā, un ne visas šīs jomas ES tiesību kopuma daļas, piemēram, specifiskas prasības, kas noteiktas Darba vietu direktīvā, saistībā ar avārijas maršrutiem, izejām un to norādīšanu, var būt piemērotas.

Tomēr Starptautiskās Darba organizācijas Konvencija par mājsaimniecībās nodarbinātajām personām²⁷ nosaka, ka ikvienai šādai personai ir tiesības uz drošu un veselīgu darba vidi un ka šo principu īsteno pienācīgi atbilstīgi mājsaimniecībā veikta darba specifiskajām pazīmēm. Līdz šim brīdim Konvenciju ir ratificējušas sešas dalībvalstis: Beļģija, Itālija, Īrija, Portugāle, Somija un Vācija.

Aptuveni pusē dalībvalstu spēkā ir darba drošības un veselības aizsardzības noteikumi par privātās mājsaimniecībās mājas darbos nodarbinātajām personām. Šo valstu pieredze var palīdzēt dalībvalstīs izplatīt augstus standartus, kas attiecas uz veselības un drošības aizsardzību darbā aptuveni 2,5 miljoniem šādu personu ES. Tāpat tā var palīdzēt dalībvalstīm, kas ratificē minēto Starptautiskās Darba organizācijas konvenciju, nodrošināt atbilstību starptautiski noteiktajiem pienākumiem.

2018. gada sākumā Komisija sadarbībā ar Starptautisko Darba organizāciju aicinās nacionālās administrācijas, sociālos partnerus un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjus uz konferenci, lai vērtētu progresu un sekmētu paraugpraksē balstītu principu ratificēšanu un pragmatisku īstenošanu.

²⁶ Darba drošības un veselības aizsardzības direktīvā 89/391/EEK tās ir minētas kā “mājkopotāji”.

²⁷ C189 — Konvencija par mājsaimniecībās nodarbinātajām personām, 2011 (Nr. 189).

3.4. Veiksmīgāka ieviešana un profilakses kultūra

Ņemot vērā darba drošības un veselības aizsardzības ieviešanas nozīmīgumu, ir svarīgi, lai dalībvalstis izpildītu pienākumu nodrošināt uzraudzību un ieviešanu darba vietā un atvēlētu tam nepieciešamos resursus.

Komisijas kā “līgumu sargātājas” pienākums ir pārbaudīt, vai ES tiesību akti tiek pienācīgi ievēroti, nepieciešamības gadījumā izmantojot pārkāpumu procedūras. Komisija to nodrošinās atbilstoši 2016. gada 13. decembrī pieņemtajam paziņojumam “Labāki rezultāti līdz ar labāku piemērošanu” (C(2016) 8600).

Ex-post novērtējumā tika norādīts, ka juridiskās prasības kopā ar inspekciju ir būtiski iemesli, kas izskaidro, kāpēc iestādes izstrādā darba drošības un veselības aizsardzības politikas un veic attiecīgas darbības. Inspekcijas patiešām sekmē patiesu profilakses kultūru. Pētījumi demonstrē būtisku inspekciju ietekmi uz darba drošības un veselības aizsardzības apstākļiem uzņēmumos saistībā ar ievainojumu skaita samazinājumu pēc inspekcijas.²⁸ Konkrētās neatkarīgās rūpnīcās, kuras tika pārbaudītas un sodītas, trīs gadu laikā pēc inspekcijas tika konstatēts ievainojumu skaita sarukums par 22%²⁹. Nesen veiktie pētījumi apliecina, ka inspekciju rezultātā ir samazinājies darba vietā gūto ievainojumu skaits³⁰. Biežāk veiktas darba drošības un veselības inspekcijas ļāvušas samazināt smago ievainojumu skaitu³¹.

Un tomēr inspekciju biežums dalībvalstīs un kopumā būtiski atšķiras — vismaz 50% mikrouzņēmumu un MVU un 25% lielo uzņēmumu pēdējo trīs gadu laikā nav bijis nevienas inspekcijas.

Veidi, kādā inspekcijas tiek veiktas dažādās dalībvalstīs un dažreiz pat vienā dalībvalstī ļoti atšķiras. Dažkārt inspekcijas laikā galvenokārt tiek pārbaudīta atbilstība un noteiktas vien sankcijas. Citos gadījumos to mērogs ir plašāks, un tās palīdz uzņēmumiem apzināt labākas atbilstības nodrošināšanas metodes.

Sociālo partneru, tirdzniecības organizāciju un inspektorātu sadarbība ir būtiska, lai novērstu nelaimes gadījumus un slimības, īpaši mikrouzņēmumos un MVU. Tāpat Komisija stiprinās atbalstu labākiem standartiem un norādījumiem, īpaši pateicoties Vecāko darba inspektoru komitejas līdzdalībai. Izvērtējumā tiek atzīta šīs Komitejas galvenā nozīme, nosakot paraugpraksi, kā dalībvalstis iniciatīvu īsteno un pārbauda, kā arī atzinīgi tiek vērtēts tās ieguldījums inspektorātu kompetences uzlabošanā un konsultēšanā. Vecāko darba inspektoru komiteja darbosies, lai uzlabotu atbilstošu un mērķtiecīgu darba inspektoru apmācību ES līmenī.

²⁸ 1. pielikumā pievienotās Piemērotības pārbaudes rezultāti norāda, ka pat makroekonomikas līmenī nav konstatēta saistība starp nelaimes gadījumu skaitu un inspekciju biežumu; mikrolīmeņa novērtējuma secinājumi liek pievērsties faktam, ka ieviešana, īpaši apvienojumā ar to inspektoru darbu, kas ievieš likumus un sniedz īstenošanas norādījumus, veicina atbilstību darba drošības un veselības aizsardzības tiesību kopumam.

²⁹ Citēts dokumentā ESAO 2000. “Building an evidence base for the Health and Safety Commission Strategy to 2010 and beyond: A literature review of interventions to improve health and safety compliance”, Veselības un drošības administrators, 2004.

³⁰ David I. Levine Michael W. Toffel, Matthew S. Johnson, Randomized Government Safety Inspections Reduce Worker Injuries with no detectable job loss, Science, 2012. gada 18. maijs, 907.–911. lpp.

³¹ Darba drošības un veselības inspekciju rādītāji prognozē darbinieku ievainojumu dēļ zaudētā darba laika rādītājus; <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9316705>.

Lai sasniegtu mikrouzņēmumus un MVU, ņemot vērā ierobežotos resursus, darba inspektorātiem ir jāapvieno spēki ar citām izpildes aģentūrām, tā izmantojot visas iespējas veicināt izpratni par esošajiem pienākumiem un profilakses pasākumiem un mazinot uzņēmumiem dublējošu inspekciju slogu. Platforma sadarbības uzlabošanai, lai cīnītos ar nedeklarētu darbu³², ir ļoti labs piemērs tam, kā šāda starpaģentūru sadarbība var veidot un veicināt izpratni, savstarpēju sapratni, konkrētas iniciatīvas un kopēju rīcību ES līmenī.

Jaunajā darba pasaulē ir ļoti svarīgi, lai cilvēkiem, ienākot darba tirgū, jau būtu izpratne par darba drošību un veselības aizsardzību. Tāpēc ne tikai darba drošības un veselības aizsardzības profesijas pārstāvji ir jāapmāca visa mūža garumā, bet arī darba drošība un veselības aizsardzība ir jāievieš visos izglītības sektoros. Darba inspektorātu un nacionālo darba drošības un veselības aizsardzības aģentūru loma ir izšķiroša. Tas būs vēl viens būtisks Vecāko darba inspektoru komitejas sadarbības, salīdzinošā izvērtējuma un stratēģiskā satvara īstenošanas elements.

3.5. Uzraudzības rīku izstrāde

Lai politiku pamatā būtu pierādījumi, ir nepieciešami kvalitatīvi, salīdzināmi un aktuāli dati. Tāpēc, ņemot vērā pārdomātas nākotnes politikas izstrādi, Komisijā un sadarbībā ar citām personām, piemēram, ar Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūru un *Eurofound*, tiks turpināts darbs pie ES līmeņa datu kolekciju izstrādes. Tā ietvers, piemēram, rīkus darba drošības un veselības aizsardzības tiesiskā regulējuma darbības uzraudzībai un turpmākai ietekmes izsekošanai, metodiskam darbam ar jautājumiem par nepietiekamu aptvērumu un nepietiekamu ziņošanu saistībā ar Eiropas statistikas datu kolekciju par nelaimes gadījumiem darbā un darbam pie izmēģinājuma datu vākšanas par Eiropas arodslimību statistiku. Tāpat tā ietvers izpēti par iespējām ES līmenī nodrošināt aktuālus datus par darbā notiekošo nelaimes gadījumu skaitu atbilstoši uzņēmumu lielumam. Vēl līdz 2020. gadam tiks no jauna izdoti esošie daudzgadu ES apsekojumi³³. Būtisks darbs tiks ieguldīts precīzāku iedarbības datu izstrādei. Tiks pētīta jaunu IKT risinājumu izmantošana informatīvās bāzes uzlabošanai.

Turpmāk tiks efektīvi atbalstīti darba drošības un veselības aizsardzības pētījumi, ietverot attiecīgus punktus 9. Pētniecības un inovācijas pamatprogrammā un dialogā ar nozīmīgākajiem globālajiem partneriem, piemēram, ASV un Ķīnu, lai iegūtu pilnīgāku izpratni par ES darba drošību un veselības aizsardzību pasaules kontekstā.

SECINĀJUMI

25 gadu pieredze darbā ar darba drošības un veselības aizsardzības politiku ES līmenī un detalizētais ES *acquis ex-post* novērtējums ļauj izstrādāt norādījumus nākotnes situāciju risināšanai. Modernai darba drošības un veselības aizsardzības politikai ir jāpastāv no skaidriem un aktuāliem noteikumiem ES un dalībvalstu līmenī. Uzņēmumiem var palīdzēt nodrošināt atbilstmi noteikumiem un izstrādāt maksimālas priekšrocības, ko iegūst no to centieniem darba drošības un veselības aizsardzības jomā, ko demonstrē veselīgāks, laimīgāks un produktīvāks darbspēks. Īpaši izteikti tas attiecas uz mikrouzņēmumiem un mazajiem

³² Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 9. marta Lēmums (ES) 2016/344 par Eiropas platformas izveidi sadarbības stiprināšanai nolūkā novērst nedeklarētu darbu.

³³ Eiropas uzņēmumu aptaujas par jaunajiem un nākotnes riskiem, Darba apstākļu apsekojumi Eiropā, ES darbspēka apsekojuma *ad-hoc* moduļi par nelaimes gadījumiem darbā un citām ar darbu saistītām problēmām.

uzņēmumiem, kuros potenciālā labākas darba drošības un veselības aizsardzības iniciatīvas pozitīvā ietekme ir lielāka, bet kas tajā pašā laikā sastopas ar ierobežotu izpratni par esošajiem noteikumiem un to ierobežotu piemērošanu.

Kaut arī darba vietā ieviestie saistošie noteikumi ir ļoti būtiski, atbilstības kultūra visu lielumu uzņēmumos un darbinieku starpā ir tas, kas patiešām rada pārmaiņas darba vietā. Šāda atbilstības kultūra ir jāveido no pirmajām izglītības dienām gan profesionālajā izglītībā, gan vadības apmācībās. Tā ir jāuzlabo, nepārtraukti cenšoties veicināt izpratni un daloties paraugpraksē, kā arī tā ir jāuzrauga, veicot inspekcijas, kas ideālā gadījumā nav tikai pārbaude un sankciju noteikšana, bet kas palīdz identificēt labākus atbilstības nodrošināšanas veidus. Sociālais dialogs ir sniedzis lielu devumu veselības un drošības uzlabošanā ES, nacionālā, nozaru un uzņēmumu līmenī. Mūsdienu kontekstā tas nemaz nav zaudējis savu nozīmību. Ir tieši pretēji — sociālais dialogs būs būtisks, lai īstenotu šajā paziņojumā ietvertās darbības.

Mūsdienu darba drošības un veselības aizsardzības politiku ir iespējams īstenot tad, ja tajā ir iesaistīti daudzi dalībnieki, kuri strādā ar vienotu izpratni un pārliecību, ka ikvienam ir jā rūpējas par augstiem standartiem, aizsargājot cilvēku veselību un drošību darba vietā.

1. PIELIKUMS

Darba drošības un veselības aizsardzības darbību saraksts

Darbība		Iesaistītās personas	Termiņš
Cīņa pret arodekspozīcijas izraisītu saslimšanu ar vēzi un bīstamām ķīmiskajām vielām			
1	Kancerogēnu direktīvas otrais grozījums	Eiropas Komisija	2017. gada sākums
2	Kancerogēnu direktīvas trešais grozījums	Eiropas Komisija	2018. gada sākums
3	Ķīmisko vielu direktīvas indikatīvo robežvērtību ceturtais saraksts	Eiropas Komisija	2017. gada sākums
4	Datu bāze par dažu bīstamu ķīmisko vielu arodekspozīciju	Eiropas Komisija	2017. gada sākums
5	Veselīgas darba vietas kampaņa par bīstamām vielām	Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra	2018.–2019. gads
Palīdzība uzņēmumiem nodrošināt atbilstību darba drošības un veselības aizsardzības noteikumiem			
1	Sasniegt MVU, lai veicinātu OiRA un līdzīgu nacionālo rīku izmantošanu	Dalībvalstis un sociālie partneri, pateicoties Eiropas Komisijas un Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūras atbalstam	2017. gads
2	Pilnībā iestrādāt tīmeklī pieejamu riska novērtēšanas rīku izmantošanu nacionālajā tiesiskajā sistēmā Atzīt OiRA un līdzīgu rīku izmantošanu par atbilstību riska novērtēšanas pienākuma izpildei	Dalībvalstis	2018. gada vidus
3	Sasniegt šādus mērķus: - 150 publicēti OiRA rīki un - 100 000 riska novērtējumi, kas īstenoti, izmantojot OiRA	Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra	2018. gada vidus

5	Rokasgrāmata par risku novēršanu uz maziem zvejas kuģiem	Eiropas Komisija	2017. gada sākums
6	Rokasgrāmata par paraugpraksi, kā uzlabojama darba drošības un veselības aizsardzības piemērošana lauksaimniecībā, lopkopībā, dārzkopībā un mežsaimniecībā	Eiropas Komisija	2017. gada sākums
7	Publikācija par paraugpraksi psihosociālo ergonomisko risku pārvaldībā	Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra	2018. gada sākums
Atcelt vai atjaunināt novecojušos noteikumus un nodrošināt labāku un plašāku aizsardzību, atbilstību un ieviešanu darba vietā			
1	Atjaunināt Displeja ekrānu aprīkojuma direktīvu (90/270/EK)	Eiropas Komisija, konsultējoties ar Darba drošības un veselības aizsardzības padomdevēja komiteju un sociālajiem partneriem	Jāīsteno 2017. un 2018. gadā, jāpabeidz 2018. gada beigās
2	Atjaunināt OSH zīmju direktīvu (92/58/EEK)		
3	Atjaunināt Bioloģisko aģentu direktīvu (2000/54/EK)		
4	Atjaunināt Direktīvu par medicīnisko palīdzību uz kuģiem (92/29/EEK)		
5	Atjaunināt Darba vietu aģentu direktīvu (89/654/EEK)		
6	Atjaunināt Individuālo aizsardzības līdzekļu direktīvu (89/656/EEK)		
7	Pilnīga Padomes Ieteikuma īstenošana par pašnodarbinātajiem	Dalībvalstis	2018. gada beigās
8	Augsta līmeņa konference par privātās māsaimniecībās mājas darbos nodarbinātām personām	Eiropas Komisija (sadarbībā ar Starptautisko Darba organizāciju)	2018. gada sākums
9	Starptautiskās Darba organizācijas Konvencijas par māsaimniecībās nodarbinātajām personām ratificēšana	Dalībvalstis	2018. gada vidus
10	Aicināt dalībvalstis veikt salīdzinošo izvērtējumu ar konkrētu mērķi mazināt administratīvo slogu nacionālajā likumdošanā, vienlaikus saglabājot darbinieku aizsardzību	Eiropas Komisija	Jāīsteno 2017. un 2018. gadā

11	Pirmais ziņojums par salīdzinošo izvērtējumu	Eiropas Komisija	2017. gada beigas
12	Atjaunināt nacionālās darba drošības un veselības aizsardzības stratēģijas, paužot šī paziņojuma prioritātes un ietverot pirmos salīdzinošā izvērtējuma rezultātus	Dalībvalstis	2017. gada beigas
13	Atjaunināti Darba inspekcijas veselības un drošības vispārējie principi	Vecāko darba inspektoru komiteja	2017. gads
14	Rokasgrāmata par paraugpraksi, kā uzlabojama darba drošības un veselības aizsardzība, samazinot ar darbu saistīto transportlīdzekļu risku	Eiropas Komisija/ Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra	2017. gads
15	Inspektoru apmācību programmu kopējie standarti	Vecāko darba inspektoru komiteja	2018. gads
16	Elektroniskā rokasgrāmata par pārobežu ieviešanu	Vecāko darba inspektoru komiteja	2018. gads
17	Izstrādāt nodarbinātības inspektoriem paredzētus attiecīgos principus par riska novērtējumu saistībā ar vecumu	Dalībvalstis un Vecāko darba inspektoru komiteja	2018. gada sākums